

II. MAHMUT DÖNEMİ'NİN ASKERİ FAALİYETLERİNE MUDURNU KAZASI'NIN KATKILARI

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin SARI*

II. Mahmud, Osmanlı İmparatorluğu'nun en çalkantılı dönemlerinden birinde sorumluluk aldı ve bu çalkantılar iktidarı boyunca sürdü. Yunan isyanı ile bağlantılı olarak Mısır'da ortaya çıkan Mehmet Ali Paşa ayaklanması ve bunların beraberinde getirdiği politik sıkıntılar, İmparatorluğun bünyesinde en çok sorun yaratan olaylar oldu. Vahhabilik ve âyânların başkaldırıları ile Yeniçeri Ocağı'nın tasfiye edilerek Asakir-i Mansure-i Muhammediye'nin kurulması yanında, devletin yeniden yapılandırılması da bir dizi karmaşık sorunu beraberinde getirdi. Orta ölçekli bir yerleşim birimi ve yargı bağlamında kaza** olan Mudurnu, bu sorunların aşılmasında her Anadolu beldesi gibi üzerine düşen katkıyı yaptı ve devletin sıkıntılarına ortak oldu. Bu katkılar,

1-Tuzcuoğlu Memiş İsyanı (1815),

2-Anapa ve Tuna Kalelerinin Tamiri (1816-1818),

3-Asakir-i Mansure-i Muhammediye, Redif Taburları'nın Kuruluşu (1826-1834) ile Örneklerle Askere Alınma Usulü ve Gazilere Yapılan Muamele

4- Mehmet Ali Paşa İsyanının (1831-1833) bastırılması bağlamında dönemin şer'iyye sicillerinde yer alan bilgilerden derlenmiştir.

1-Tuzcuoğlu Memiş İsyanı (1815)

II. Mahmud'un, iktidarını güçlendirip işlerini yoluna koyduktan sonra devletin merkezileştirilmesi doğrultusunda giriştiği reformlar, bazı kişi ve kurumlarda sıkıntı yarattı. Bunların başında şüphesiz âyânlar ile yeniçeriler geliyordu. Bu iki güç de iktidara karşı kendilerini korumak ve nüfuz alanlarını genişletmek için mücadeleye başladılar. Ayânların mücadelesi, bazen kendi aralarında, bazen de devlete karşı oluyordu. Sonuç ne olursa olsun, her halükârda düzen sarsılıyor, asayişsizlik Anadolu'da kol geziyor ve peşpeşe gelen ayaklanmalar hayatı yaşanılmaz kılıyordu. Bunlardan biri de, Trabzon'un Rize kazasında ortaya çıkan Tuzcuoğlu Memiş'in ayaklanmasıdır. Memiş Ağa aslen Trabzon eşrafındandır. Rize âyanlığını ele geçirdikten sonra ahalinin devlete olan vergisini peşin ödemiş ve mahsul vakti geldikçe fazlasıyla tahsil ederek, zengin olmuştur.¹ Tuzcuoğlu Memiş Ağa 1815 yılında öldüğü zaman, yüz yaşını çoktan aşmış ve Rize dahil 15'e yakın kazanın mukataasını ahaliyle birlikte ele geçirmişti.² Rize Ayân'ı Memiş'in başlattığı bu isyana Anadolu'nun birçok

* A.İ.B.Ü. Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

** Tanzimat öncesi kazadan kastedilen, "Ehl-i Şer" denilen kadı ile makeme görevlilerinin yerleştikleri ve görev yaptıkları yerdir

¹ Münir Aktepe, Tuzcuoğlu İsyanı, Tarih Dergisi, İstanbul -1953, ss. 5-6

² Cevdet Paşa, Tarih-i Cevdet, C. X S.219

vilayetinden asker gönderildi. Konumuzun ana eksenini oluşturan Mudurnu Kazası'ndan da bu isyanın bastırılması için 70'i süvari, 102'si ise piyade olmak üzere 172 asker talep olunmuş ve görevleri karşılığı süvarilere 600, piyadelere de 400 guruş tahsis edilmiştir. Mudurnu'dan gidecek olan askeri birliğin başbuğluguna kendisi de bir âyân olan Hacı Emin Ağa tayin edilmiştir.³

Sefer için düzenlenen muhasebe defterinin tanziminde, mahalle ve karye/köylerin her geçen gün durumlarının kötüye gitmesi dikkate alınarak i'ane yardım bedelleri düşük tutulmuş, 11 mahalle ve 117 karyeden oluşan Mudurnu'ya 66.782 guruş* vergi salınmıştır.⁴

Belgeden anladığımıza göre, talep edilen 172 askerden ancak 105'i toplanabilmiştir. Bunlardan 55 nefere, toplam 19.250, 50 nefere de 22.500 guruş ödenmiştir. 55 kişilik grup piyade, 50 kişilik grup da süvaridir. Süvariler için kişi başı 450 guruş ödenirken, piyadelere de kişi başına ödenen miktar 350 guruştur. Sonuçta Mudurnu Kazası, adıgeçen birlik için 42.750 guruşu askerlere olmak üzere, toplam 73.689 guruş harcamaya yarılmıştır.

Hesaplardan da anlaşılacağı üzere talep edilen 66.782 guruşa karşılık, 73.689 guruş masraf olmuş, -askere öngörülen miktardan daha az ödeme yapılmasına rağmen- 6.907 guruşluk bir açık meydana gelmiştir. Görüldüğü gibi kaza halkı istenilen bedelin tamamını ödeyememiştir. Buna rağmen açık gelen bedelin üzerine 17.170,5 guruş daha i'ane bedeli ilave edilerek kaza halkından talep edilmiş ve bu paranın da 1.204 guruşu, kaza nazırı Hacı Emin Ağa'nın yakınlarından olan tahsildar Osman Ağa tarafından kaybedilmiştir.⁵ Bütün bu masraflara ilave olarak, Rize Ayân'ı Memiş'in İsyanının bastırılmasına memur edilmiş olan Bolu, Viranşehir ve Kastamonu Mutasarrıfı es-Seyyit Ali Rıza Paşa, ruz-ı kasım tevzi'inde 38.840 guruş daha Mudurnu Kazası'ndan i'ane bedeli olarak talep etmiş ve sefere giderken de yerine yardımcılarından Mustafa Şakir Efendi'yi görevlendirmiştir.⁶

Sonuç olarak Rize Ayân'ı Memiş'in İsyanı'nın bastırılmasına Mudurnu'nun katkısı, 55 piyade, 50 süvari, toplam 105 asker ve 122.750,5 guruş da nakit para olmuştur.

Bu dönemde askerlikle ilgili dikkat çeken bir husus, asker kaçaklarının sürekli olarak gündemde kalmasıdır. Devlet kaçağın önüne geçebilmek için bir yandan cezai tedbirler alırken, diğer yandan da askere alınan her kişinin kefile bağlanmasını ve kefillerin de birbirine ayrıca rabt edilmesini şart koşmuştur.⁷ Buna rağmen problem çözülememiş, kaçaklarla ilgili olarak sıkça buyuruldu ve fermânlar kazaya gelmeye devam etmiştir.

³ Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 Syf. 5

* Bu dönemde resmi rayiçe göre bir koyunun bedeli 5 guruştur 4 Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 Syf. 4

⁴ Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 Syf. 4

⁵ Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 Syf. 3

⁶ Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 Syf. 4

⁷ Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 Syf. 68

2-Anapa ve Tuna Kalelerinin Tamiri (1816-1818)

II. Mahmud'u müstebit ve başarısız bulanlar olduğu gibi, onu Çar I. Petro ve Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa ile mukayese edenler de vardır. II. Mahmud'un reformcu kişiliğiyle Osmanlı Devleti'nin yapısını ve imajını değiştirdiği konusunda hemfikirlerdir.⁸ Hangi yaklaşım doğru olursa olsun, değişmeyen bir gerçek vardır ki, o da II. Mahmud Dönemi çaplı, çaplı olduğu kadar da zorunlu/cebri kültür değişmelerinin en yoğun biçimde yaşandığı bir zaman dilimidir. Bu dönemde acil ve zaruri ihtiyaçlara cevap vereceği zannıyla başvurulmuş çarelerin yüzeysel, zararlı veya zararsız taklitlerin yanında, ikinci derecede ehemmiyet verilmekle beraber, batılılaşmaya / çağdaşlaşmaya yarayacak tedbirler de alınmıştır.⁹ Sultan Mahmud' ile ilgili bir başka gerçek de, 32 yıllık saltanatının dayanılmaz acılarla geçtiğidir. O, imparatorluğun her köşesinde ortaya çıkan büyük veya küçük olaylarla ilgilenmek zorunda kalmıştır ki; bunlardan biri de 'Anapa Kalesi'nin' tamiratıdır. Anapa, sürekli gündemde kalması gereken bir kale olup, zaman zaman bakım ve onarımına "iş eri/amele" ile kaynak aktarmak gerekmiştir. Mudurnu Kazası'ndan da adigeçen kaleye iş eri gönderilmiş ve problemin giderilmesine katkıları olmuştur.¹⁰

Bolu hakimi Osman-zâde es-Seyyit Ebubekir Efendi'nin Mudurnu Kazası'na gönderdiği pusuladan anlaşıldığına göre, adigeçen kalenin tamirâtı için Bolu Sancağı'ndan 100 rençperan amelesi talep edilmiştir. Yapılan tevzi' ve taksim sonucu 13 tanesi Mudurnu Kazası'na isabet etmiştir. Cemâziyel-evvel 1232/Mayıs-1816 tarihinde tertip edilen bir defterle Anapa'ya 13 amele gönderilmiştir.¹¹ Adı geçen 13 neferin, Anapa'ya nasıl gittikleri konusunda belgelerde açık bir bilgi yoktur. Bir yıl sonra Bolu hakimi Hüseyin Efendi'nin pusulasında, Mudurnu'dan 13 rençperan/iş eri amelesinin daha Anapa'ya gönderilmesi, Bolu mültezimi Halil Ağa tarafından talep edilmiştir.¹² Bu istek de yerine getirilmiş ve bu 13 ameleden her biri için kefil gösterilmiştir. Kefillerin çoğu amelelerin babalarıdır.¹³ Bu durum daha önce gönderilenlerin gidişlerinde bazı problemlerin olduğunu akla getiriyor ise de, belgelerde bununla ilgili olarak açık bilgi yoktur.

Tuna Nehri'nin gerek tarihimiz ve gerekse folklorumuz açısından önemli bir yeri vardır. İncelediğimiz belgelerin bize verdiği bilgiler arasında Tuna boylarındaki kalelerin gerek tamir ve gerekse inşaatları için ihtiyaç duyulan kereste ile iş erlerinin temininde Mudurnu Kazası'nın da katkıları olmuştur. Kalelerin tamiratına gönderilen iş eri 7 kişidir. Bunlar için 1234'ün/1818-1819

⁸ Niyazi Berkes, Türkiye'de Çağdaşlaşma, İstanbul 1978, Syf. 167

⁹ Mümtaz Turhan, Kültür Değişmeleri, İstanbul-1987, Syf. 169

* Fatih döneminde kontrol altına alınan stratejik noktalardan biri de Karadeniz kıyısında esir pazarlarıyla ünlü Anapa Kalesi'dir. Mapa/Maparium olarak da anılan Anapa, 1497 yılında Kıyı Çerkezleri ile, Cenevizlerin elinden alınarak Kefe Sancağı'na bağlanmış ve bölge 1829'da imzalanan Edirne Antlaşması'na kadar Osmanlı'nın egemenliğinde kalmıştır.

¹⁰ Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 Syf 11

¹¹ Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 Syf 12

¹² Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 Syf 27

¹³ Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 Syf 27

ruz-ı kasım tevzi'ine 105 guruşluk bir bedel konmuş, ayrıca tamiri için de 1120 guruş talep edilmiştir.¹⁴ 10 Recep 1233/19 Temmuz 1817-1818 tarihinde de dergah-ı âîf kapıcıbaşlarından Halil Ağa'nın mübaşeretıyla kereste bedeli olarak da 2229 guruş ödenmiştir.¹⁵

3-Asakir-i Mansure-i Muhammediye, Redif Taburları'nın Kuruluşu (1826-1834) ile Örneklerle Askere Alınma Usulü ve Gazilere Yapılan Muamele

III.Selim'in başlattığı askerlik alanını yeniden düzenleme çalışmalarına II. Mahmud Devri'nde de devam edildi. Alemdar Mustafa Paşa, âyânlarla imzaladığı ittifak senedine, askerliğin düzenlenmesi ile ilgili bir madde sıkıştırmıştı. Mustafa Paşa'nın askerlik alanındaki çalışmaları, yeniçerilerin ayaklanması ve Alemdar'ın öldürülmesiyle son buldu. Bu olaydan sonra yeniçerilerin edepsizlikleri daha da arttı. Padişahın emri üzerine devletin ileri gelenleri, uzun süren görüşmelerden sonra, "eşkinci" adıyla talimli bir asker sınıfının kurulmasını kararlaştırdılar. Yeniçeri ortalarından seçilen 500 kişi ile bağımsız bir birlik kurularak, 12 Haziran 1826 günü talimlere başlandı. Ulemanın fermanlarına ragmen, yapılan iş, yeniçeriler tarafından kafirleri taklit olarak algılandı. Nizam-ı Cedid'in tekrar kurulmakta olduğu ve yeniçeri ocağının kaldırılacağı sözleri çıkarıldı. Sonuçta yeniçeriler kazanlarını "Et Meydanı"na çıkardılar (15 Haziran 1826) ve yeni düzene karşı kendilerinin de sonunu getirecek klasik bir ihtilal denemesini son kez başlattılar.¹⁶ Ancak bu defa devlet hazırlıklıydı. II. Mahmud, halkı da yanına alarak yeniçeri ocagını, yayınladığı bir Hatt-ı Hümayun ile kaldırdığını ilan etti. Uzun süren sokak çatışmaları sonucu bir zamanların en disiplinli askeri gücü olarak tarihe geçmiş, fakat zaman içerisinde her türlü gelişme ve değişimin amansız düşmanı kesilmiş olan bu ocak, tarihe gömüldü. Yeniçeri ocagının kaldırılması Osmanlı mülkünün her yerinde olduğu gibi Mudurnu'ya da bir fermânla duyurulmuştur. Adı geçen fermânı kazaya mübaşir Rahim ile Hâcegan Ağa müştereken getirmiş ve kendilerine yevmiye artı bahşiş olarak 2366 guruş ödenmiştir.¹⁷ Yeniçeriliğin kaldırılmasını bildiren fermânda özetle şöyle denilmektedir.¹⁸ ...*Yeniçeri/ik namı ruy-ı arzdan kü/iyen ref-ü ilga olunarak fesat ve cüretleri me'mur marifetiyle tutulu, p fetva-ı şerif ile haklarında lazım gelen muamele-i tedib icra kılınmıştır... bundan böyle taşrada yakalananların mahalli hakimin tespit edeceği kefile birlikte İstanbul'a gönderileceklerdir...*

Tarihlerimize "Vakay-i Hayriye" diye geçen bu olay, aynı zamanda bir boşluğu da beraberinde getirdi. Bu dönemde Balkanlarda ortaya çıkan isyanlar, II. Mahmud'un işini zorlaştırıyordu. Özellikle Rusya'dan gelen tehdit, çoğu kez din-devlet adına rahat-ı nefislerini haram sayanların gönüllü olarak cepheye koşmalarını gerektiriyordu. Bu dönemde Mudurnu'ya gelen fermanlardan birinde

¹⁴ Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 Syf 35

¹⁵ Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 Syf 36

¹⁶ Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, Syf. 148

¹⁷ Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 Syf. 86

¹⁸ Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 Syf. 80

malını, canını feda edecek gerek süvari, gerekse piyadelerin Erzurum cephelerine koşmaları isteniyordu.¹⁹ İşte II. Mahmud bu bağlamda, bir yandan gönüllüleri harekete geçirmek isterken, diğer yandan da "Asakir-i Mansure-i Muhammediye" adıyla yeni bir düzenli ordunun kurulması çalışmalarını başlattı. Kuruluş çalışmaları başlatılan bu yeni ordunun ihtiyaç duyulan unsurlarının halka dayandırılması gerekiyordu. Bir yandan ihtiyaç duyulan binaların yapılması için yoğun bir faaliyet başlamış, öte yandan da III. Selim'in başlattığı bina yapma işine yeniden hız verilmişti. Bolu merkez ilçede de bu anlamda bina yapımına başlanmış; ihtiyaç duyulan taş, kum, çakıl kazalardan talep edilmiştir. Malzemenin taşınması için de ayrıca araba temini yine kazalardan sağlanmış ve bütün kazalara istek bir buyuruldu ile duyurulmuştur. Talep edilen araba miktarı 3541'dir. Bu miktar kazalara taksim ve tevzi' edildikten sonra Mudurnu'nun payına 600 araba düşmüştür. Arabalar içinde bina emini tarafından 25 para günlük kira ödenmesi uygun görülmüştür.²⁰ Merkez vilayet ve sancaklara fermanlar yazarak sürekli asker talebinde bulunmuştur. Bolu Sancagı'na yazılan fermanlardan birinde Asakir-i Mansure-i Muhammediye'nin noksanlarını tamamlamak, yeni topçu birliklerini tesis etmek amacıyla sancak genelinden genç ve sağlıklı 318 asker talep edilmiştir. Bu istek, kazalara taksim ve tevzi' edildiğinde Mudurnu'nun payına 30 nefer düşmüş ve istek, kaza muhtarı Mustafa Bey tarafından yerine getirilmiştir.²¹

Mudurnu halkı, yeni kurulan ordunun nakdi ihtiyaçlarına da duyarlı olup, gereken yardımları yapmıştır. Örneğin 1246/1830-1831 yılında Asakir-i Mansure-i Muhammediye'nin kuruluşuna altı aylık katkısı 132.331,²² 1248/1832-1833 yılının ilk 6 ayında ise 54.170 guruştur.²³ Mudurnu Kazası'nın Bolu Sancagı içerisindeki ağırlıklı yeri, askeri birliklerinin insan unsurunu karşılarken de, diğer kazaların önündedir. Örneğin Bolu Sancagı'ndan tertip edilmesi istenilen 3. Tabur'un ikmal ve noksanları için talep edilen 1500 neferin 310 tanesini Bolu Merkez, 220 tanesini de Mudurnu vermiştir. Bu dağılımdan diğer kazalara düşen asker sayısı ise, aşağıda gösterildiği gibidir.²⁴

Kaza-i Devrek	110
Kaza-i Dirgine	40
Kaza-i Yılanlıca	100
Kaza-i Dodurga	20
Kaza-i Pavlı	50
Kaza-i Kıbrıs(cık)	60
Kaza-i Gerece	145
Kaza-i Dörtdivan	70
Kaza-i Çağa	40
Kaza-i Mengen	75
Kaza-i Ulak	100

¹⁹ Mudurnu Şr. Sc D. 1468 Syf. 76

²⁰ Mudurnu Şr. Sc D. 1468 Syf. 83

²¹ Mudurnu Şr. Sc D. 1469 Syf. 3

²² Mudurnu Şr. Sc D. 1469 Syf. 11

²³ Mudurnu Şr. Sc D. 1469 Syf. 44

²⁴ Bolu Şr. Sc D. 841 Syf. 10

Kaza-i Düzce	80
Kaza-i Üskübü	80
Yekün	1500

Asakir-i Mansure-i Muhammediye kuruluş şemasında 1500'er nefer ve tertip denilen 8 birliğe ayrılmış ve her birlik, binbaşı rütbesindeki komutanların emrine verilmişti. 1828'de yeniden düzenlenen bu askeri birlikler bölük, tabur ve alay diye ayrılmış ve alayın komutanlarına "miralay" denilmiştir. Bu askeri birliklerin tesisinde her kazadan alınacak nefer sayısı 200-300 olarak tespit edilmiştir.²⁵ Yine Ebubekir Paşa'nın komutasında Bolu ile kazalarından tertip edilen 5 ve 11. Alay'ın neferleri için konan yaş sınırı 25-30'dur.²⁶ Bu alayların eksiklikleri hiç bitmemiş ve sürekli asker talebi olmuştur. Örneğin 448 kişilik eksikğin giderilmesinde Mudurnu'nun payına düşen asker sayısı 60 kişi olmuştur.²⁷

1834'ten sonra büyük şehirlerde kurulmaya başlanan "Redif" taburları da 1400 kişiden oluşuyordu. Ad çekmek suretiyle askere alınan gençlerin isimleri, sancaklarda mütesellimler tarafından tutuluyordu. Bu listeler yine aynı makam tarafından seraskere bildiriliyordu. Askere alınan gençlerin, belirgin fiziksel özellikleri bu defterlere aynen yazılıyordu. Adıgeçen defterde yer alan üç asker adayını örnek olsun diye aşağıya çıkarıyoruz.²⁸

Nefer I; Pelitözü karyesinden uzun boylu şâbb Manik oğlu Mehmet veledi Hasan,

Nefer I; Kuzviran karyesinden uzun boylu ter bıyıklı Softa oğlu İsmail veledi Mehmet,

Nefer I; Kacık karyesinden uzun boylu sakallı kuru Ahmet oğlu Kadir veledi Ahmet,

Adıgeçen askeri birliklerin tesis edilmesi ve eksikliklerinin tamamlanması için merkezden Mudurnu'ya gelen istekler periyodik olarak devam etmiş ve her seferinde kaza halkı, üzerine düşeni yapmıştır. 1246/1830-1831 yılında istenilen asker sayısı 28,²⁹ 1840 yılında ise 147'dir.³⁰ Dergâh-ı âli, Humbaracı ve Lağımçı bölükleri için de Bolu'dan 75 adet asker talebi olmuş ve bunun 11 tanesini Mudurnu karşılamıştır.³¹

Askere alınmalar özellikle tarım kesiminde çalışanların üretimlerini aksattığı için zaman zaman sıkıntılar yaratmış, hatta firarlara sebep olmuştur. Sözgelisi; Karacakaya Çiftliği'nde misafir kalmak isteyen 2 asker kaçacağına

²⁵ Mudurnu Şr. Sc D. 1468 Syf. 76

²⁶ Mudurnu Şr. Sc D. 1469 Syf. 47

²⁷ Mudurnu Şr. Sc D. 1469 Syf. 46

²⁸ Bolu Şr. Sc. D. 871 Syf 2

²⁹ Mudurnu Şr. Sc D. 1469 Syf. 15

³⁰ Bolu Şr. Sc D. 871 Syf. 5

³¹ Mudurnu Şr. Sc D. 1469 Syf. 16

tezkire sorulduğunda bu kişiler, pabuçlarını ve ekmek torbasını bırakarak kaçmışlardır.³² Asker kaçaklarının artması devleti bazı tedbirler almaya zorladı. Mudurnu Kadısı'na gönderilen fermanlardan birinde şöyle deniyordu.³³

...Anadolu ve Rumeli caniplerinden vûrud eden ve yoklama çağına girmiş olan islâm ve reayadan herkes hangi kazaya gelirse gelsin, kendilerinin kimliklerini gösteren bir tezkire taşımaları şarttır... Bunlar deftere yazılacaktır. Elinde tezkire bulunmayanlar tevkif edilecektir. Fırarlar İznik'ten Halep'e nakledilen ordu birlikleri arasında da meydana geliyordu. Bu fırarlar ile ilgili olarak Mudurnu Kadısı'na gelen bir fermanla, derbentlerin daha sık kontrol edilmesi isteniyordu.³⁴

Başarılı olan askerlerin ödüllendirildiğini de, incelediğimiz belgelerde görüyoruz. Bunlardan biri de Hüsrev Paşa'nın taburlarında görev yapan nefer Mustafa'dır. Kendisine, çıkarılan bir fermanla emekli edilerek zafer rengi berat nişanı verilmiştir.³⁵ Tekâüt edilen bir başka kişi de, Ağrıboz'dan gelen Mehmed'dir. Kendisine verilen berat-ı hümayun da; ...*Kızılypkuş gavgasında sağ yanını taş yarmakla sakat kalan Mehmed'in ruûs-u hümayundan 20 gurus maaşla vazifelendirilmesi uygun görülmüştür...*³⁶ denilmektedir. İncelediğimiz belgeler arasında Osmanlı Devleti'nin sosyal bir hukuk devleti olduğunu gösteren bu neviden olaylara sıkça rastladık. Örneğin harb malulü olarak memleketine dönen Mudurnulu Salih de her türlü avâriz ile tekâlif-i şakka'dan muaf tutulmuş ve adına verilen beratda, kendisine hürmet edilmesi gereği de özellikle belirtilmiştir.³⁷

Devletin koruyucu eli sadece orduda başarılı olanların üzerinde değildir. Ağaçtan bir kaza sonucu düşen ve vefat eden kişiler için de' öşr'den muaf tutulmaları doğrultusunda kararlar çıkmıştır.³⁸ Bu dönemde askere alınanların zaman içerisinde izine gelmeleri de usuldendi. Örneğin Mehmed oğlu Mehmed'in 6 ay süreyle izin kullanacağı şer'iyye siciline kaydedilmiş ve kendisinin 6 ay sonra tekrar göreve gönderilmesinden de vücuh-u memleket erbabinin sorumlu tutulacağı belirtilmiştir.³⁹

Yukarıda da belirttiğimiz üzere, 1834'ten başlanarak imparatorlugun bütün büyük şehirlerinde tıpkı Nizam-ı Cedid Ortaları gibi 1400'er kişilik "**Redif Taburları**" kurulmaya başlanmış, bunun için bir "**Nizamname**" hazırlanarak yürürlüğe konulmuştur. Nizamnameye göre sancaklar 1400 kişilik "**Redif Taburları**"nı meydana getiremeyecek kadar küçük ise, komşu sancaklarla aralarında işbirliğine gidecekler ve 23-32 yaşlarındaki gençler arasından ad çekme ile belirlenen asker adaylarının eğitimlerini sancak merkezlerinde

³² Mudurnu Şr. Sc D. 1469 Syf. 1

³³ Mudurnu Şr. Sc D. 1469 Syf. 33

³⁴ Mudurnu Şr. Sc D. 1469 Syf. 19

³⁵ Mudurnu Şr. Sc D. 1468 Syf. 3

³⁶ Mudurnu Şr. Sc D. 1469 Syf. 11

³⁷ Mudurnu Şr. Sc D. 1469 Syf. 9

³⁸ Mudurnu Şr. Sc D. 1468 Syf. 50

³⁹ Mudurnu Şr. Sc D. 1469 Syf. 41

gerçekleştireceklerdi. Teşkil edilen askeri birliklerin elbise ve talim abaları da kazalar tarafından karşılanacaktı. Örneğin 1248/1232-1233 yılının 15 zi'lkadesinde bu amaç için Mudurnu'dan talep edilen miktar 1400 guruştur.⁴⁰ Bu dönemde taburda 1 binbaşı, 3 yüzbaşı, 4 mülazım, 1 başçavuş, 12 çavuş, 11 onbaşı ve 184 nefer ile bir adet de katip olmak üzere 127 kişi bulunuyor⁴¹ ve bunların eğitimleri mahallinde gerçekleştiriliyordu. Askerlerin eğitimleri sırasında ortaya çıkan problemlerinden biri de rahatsızlanmalarıdır. Bunların, istirahatlerini memleketlerinde geçirmeleri usuldendi. Her ilçe istirahat amacıyla memleketine giden askerlere hizmet vermekle yükümlüydü. Örneğin 1260/1846-1847 yılında Tophane-i Amire tarafından hasta oldukları gerekçesiyle Ankara ve Çankırı Sancağı'ndan mürettep 8 neferin Mudurnu Kazası'ndaki gecelemeleri sırasında kendilerine 100 dirhem ekmek, 20'ser paralık katık, ağır hasta olan 5 kişiye de 5 adet merkep verilerek, Ankara'ya sevkleri temin edilmiştir.⁴²

4- Mehmet Ali Paşa İsyanının Bastırılmasına Katkı

Mora İsyanı'nın bastırılmaması ile birlikte Yununistan'a bağımsızlık verilmesi, beraberinde Osmanlı yönetimine bir dizi problem getirmiştir. Getirdiği problemlerden birisi, belki de en önemlisi, kısaca "**Mısır Sorunu**" diye adlandırdığımız Mehmed Ali Paşa'nın İsyanı ile bu isyana bağlı olarak gelişen olaylardır. Bilindiği gibi II. Mahmud, Mehmed Ali'ye Mora İsyanı'nın bastırılmasındaki yardımlarına karşılık olarak Girit, Suriye ve Şam-Trabulus paşalığı vadetmişti. İsyan bastırılmadığı gibi Mehmet Ali Paşa'nın donanması batırılmış, ordusu da padişahın müsaadesi olmadan Mısır'a dönmüştü. Bütün bunlara ilave olarak, Osmanlı-Rus Harbi sırasında II. Mahmud, Mısır'dan istediği yardımı da göremedi. Mehmet Ali Oğlu İbrahim Paşa için Rumeli, kendisi için de Anadolu seraskerliğini istemişti. İsteği yerine getirilmediği için OsmanlıRus Savaşı karşısında seyirci kalmış ve kendisine evvelce vad edilmiş olan Girit ve Trabulus-Şam Valiliği'ni talep etmişti. Ancak, Rusya'ya karşı gösterdiği tavırdan memnun olmayan devlet, kendisine sadece Girit Valiliğini vermekle yetindi. Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa ile Osmanlı Devleti arasında başlayan bu gerilim, sonuçta çatışmaya dönüştü ve M. Ali Paşa'nın kuvvetleri Sayda'ya saldırdı.⁴³ Bu sırada Akka Valisi Abdullah Paşa'nın takındığı tavır da olayların tırmanmasına ayrıca zemin hazırladı, ivme kazandırdı.⁴⁴ II. Mahmud yayınladığı bir fermanla, "**asi bendelerim**" diye nitelediği valilerin cezalandırılması için düzenlenen kuvvetlere sancaklardan asker ve işe talep etti. Bu bağlamda, Bolu Sancağı'ndan talep edilen asker sayısı, piyade ve süvari olarak 250 kişidir.⁴⁵ Mudurnu ilk etapta isyanın bastırılması için 15 süvari ile 19

⁴⁰ Mudurnu Şr. Sc D. 1469 Syf. 40

⁴¹ Mudurnu Şr. Sc D. 1469 Syf. 61

⁴² Mudurnu Şr. Sc D. 1470 Syf. 1

⁴³ Mudurnu Şr. Sc. D. 1469 Syf. 22

⁴⁴ Şinasi Altundağ, Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı. 1831-1841 Syf. 56

⁴⁵ Mudurnu Şr. Sc. D. 1469 Syf. 22

piyadeden oluşan 34 kişilik askeri birliği Hüsrev Paşa'nın emrine vermiştir.⁴⁶ Merkezden Anadolu yönüne sevk edilecek yalnız süvari ve süvari topçu sayısı 10.000 kişidir. Bu birliklerin ihtiyaç duyduğu hayvan sayısı ise; 20.000 baş olarak belirlenmiştir.⁴⁷ İhtiyaç duyulan hayvanların kazalardan tedariki gerekmekte ve gereğinin yapılması sancaklardan istenmektedir. Şam'a nakledilecek olan bu birliklerin altı aylık masraflarının tedariki de kazalardan bir başka fermanla ayrıca talep edilmektedir.⁴⁸ Şam'a sevk edilen birliklere ait hayvanlar için ilk etapta Bolu Sancağı'ndan 46.400 kile arpa istenmiştir. Bunun yarısı hemen, yarısı ise gelecek mahsulden tahsil edilecektir. Bu miktarın kazalara tevzi' sırasında Mudurnu'nun payına düşen miktar 4.680 kiledir.⁴⁹ Mudurnu bu isteği karşılamıştır. Bu talebi bir başkası izlemiş; Bolu-Viranşehir Sancaklarından 930.000 kile arpa daha talep edilmiş ve bunun 80 000 kilesi Mudurnu'nun payına düşmüştür. Talep edilen arpanın Akçaşehir İskelesi'ne sevkini hemen başlanması da özellikle istenmiş ve bunun için 1000 kese akçenin "Zahire Hazinesi"nden ödeneceği de emirde ayrıca yer almıştır.⁵⁰ Yine Mudurnu Kazası'ndan asker için talep edilen işeler arasında un da bulunmaktadır. Örneğin Hüdavendigâr ve Kocaeli Sancakları mutasarrıfının 100 baş koyun, hinta ve şair istekleri yanında 204 kile de un talebi olmuştur.⁵¹ Bu arada Mehmed Ali Paşa üzerine gönderilen orduların komutanlığına da Bolu Sancak Beyi Mehmed Hüsrev Paşa getirilmiştir.⁵² İsyanın bastırılmasına yönelik hazırlıklar sırasında 1246/1830-1831 senesinin ruz-i hızırından, ruz-i kasımına kadar taburların ikmalî için kaza âyânı aracılığı ile yapılan masraf 33.635 guruştur.⁵³ İkinci altı ayda bu masraf 138.822 guruşa çıkmıştır.⁵⁴ Halep'e gönderilen askeri birliklerin ihtiyaç duyduğu mühimmatın başında barut ve fişenk gelmekte idi. Bunların gerek nakilleri, gerekse nakillerinden sorumlu olan kişilerin ihtiyaçlarının giderilmesinden kazalar sorumluydu. Örneğin 1248/1232-1233 yılında Ayân Ahmed Ağa'ya gelen fermanla, İzmit İskelesi'nden yola çıkarılan 500 varil barut ile 500 sandık fişengin, Ankara üzerinden Suriye'ye naklinde taht-ı kazanıza gelindiğinde gereğinin yapılması istenmiş ve kazalar arası tecavüz olunmaması da ayrıca tembih edilmiştir.⁵⁵ Bu mühimmatın sevk ve idaresinden de Vezir Piyale Paşa'nın sorumlu olduğu da ayrıca belirtilmiştir.⁵⁶ Yine bedeli Orduy-u Hümayun Hazinesi'nden ay ve ay ödenmek üzere Bolu-Viranşehir Sancaklarından istenilen 500 baş katır talebinin 40 tanesini Mudurnu

⁴⁶ Mudurnu Şr. Sc. D. 1469 Syf. 21

⁴⁷ Mudurnu Şr. Sc. D. 1469 Syf. 27

⁴⁸ Mudurnu Şr. Sc. D. 1469 Syf. 19

⁴⁹ Mudurnu Şr. Sc. D. 1469 Syf. 27

⁵⁰ Mudurnu Şr. Sc. D. 1469 Syf. 27

⁵¹ Mudurnu Şr. Sc. D. 1468 Syf. 68

⁵² Mudurnu Şr. Sc. D. 1469 Syf. 11

⁵³ Mudurnu Şr. Sc. D. 1469 Syf. 17

⁵⁴ Mudurnu Şr. Sc. D. 1469 Syf. 16

⁵⁵ Mudurnu Şr. Sc. D. 1469 Syf. 38

⁵⁶ Mudurnu Şr. Sc. D. 1469 Syf. 38

karşılımıştır. İstenilen katırlara 15 guruş bedel biçilmiştir.⁵⁷ Ordunun ağırlıklarını taşımada kullanılan katırlara yönelik bu talepler periyodik olarak devam etmiştir. 1248/1832-1833 yılında Mudurnu'nun payına düşen 9 katır ve her türlü masrafı için ödenen meblağ 26.000 guruş olmuştur.⁵⁸ Mudurnu Kadısı'na gelen bir başka buyurulduda da Miralay Reşid Bey komutasında, İznik'ten Konya'ya hareket eden Asakir-i Mansure-i Muhammediye

II. MAHMUT DÖNEMİ'NİN ASKERİ FAALİYETLERİNE MUDURNU KAZASI'NIN KATKILARI

İaşesinin kaza halkı tarafından karşılanması istenmiştir.⁵⁹ Konya üzerine sevk edilen bu birliklerden 8. Alay'ın 4. Taburu Mudurnu'da iki gece konaklamış ve kendilerine 4205 guruş tulan işe yardımı yapılmıştır. Bu yardım paketinde yer alan malzeme ve miktarları şöyledir;⁶⁰

İstenilen İlaşenin

Adı	Kıvve	Fiyatı	Tutarı
Nan-ı aziz	2305	10	575
Erzen/darı	212	62	328.24
Revgan-isade	50	200	250
Bulgur	150	20	75
Nohud	89	28	26.28
Soğan	83	12	24.20
Tuz	76	8	15.8
Mercimek	16	20	8
Lahm-ı ganem	789	40	789
Lahm-ı sığır	400	20	200
Hinta (buğday)	15 Çeki	-	27
Şair (yem)	348 aded	28	241.5
Saman	1380	3	103.5
Mekkare	300 aded	20	1200
Araba	24 aded	-	281.
Revgan-i şem'	15/kıyye	160	16

Yirmidört binikiyüzbeş guruştur.

Şerif Bey'in kumandasında İznik'ten Haleb'e nakledilen diğer bir askeri birliğin, Mudurnu'da kaldıkları 2 haftalık süre içerisinde kaza halkına maliyetleri de 4469 guruş olmuştur.⁶¹

Yine Konya istikametine sevk edilen 11. Alay'ın 3. ve 4. Taburu bir gece, 1. ve 2. Taburu iki gece Mudurnu'da konaklamışlardır. Bu askeri birliklerin

⁵⁷ Mudurnu Şr. Sc. D. 1469 Syf. 24

⁵⁸ Mudurnu Şr. Sc. D. 1469 Syf. 24

⁵⁹ Mudurnu Şr. Sc. D. 1469 Syf. 25

⁶⁰ Mudurnu Şr. Sc. D. 1469 Syf. 26

⁶¹ Mudurnu Şr. Sc. D. 1469 Syf. 39

muhasebesini tutmakla görevli olan Şakir Efendi'nin hesaplarına göre birliklerin masrafı 2320,5 guruştur. Bu birliklere sunulan iâşe ve tutarları ise şöyledir;⁶²

İstenilen İaşenin

Adı	Kıyve	Fiyatı	Tutarı
Nan-ı aziz	2107	10	-
Güş/et	290	40	-
Bekr/üzüm	590 küfe	20	-
Erzen/darı	418	62	-
Revgan-ı sade	59,5	200	-
Nohud	64	12	-
Tuz	58,5	6	-
Soğan	58,5	8	-
Şem-i revgân	8,5	120	-
Sığır yemi	277	58	-

Toplam

2320,5 guruş

Yine 8 ve 11. Alay'ın Mudurnu'da bir gecelik konaklamalarında talimnâme mucibince verilen levâzimat defteri de şöyledir;⁶³

8. Alayın

	Fî.para	Kıyye
Nan-ı aziz 12	248	
Güş	42	31
Revgân-ı sade	220	-
Bulgur	16	31
Nohud	20	8
Soğan	10	7'5
Tuz	8	-
Lahm-ı sığır	45 adet	86
Saman	444 çit	-
H ı nta	120 çeki 2	
Araba	18 adet	-
Mekkare	10	-

Görüldüğü gibi burada iâşenin bedelleri verilmemiştir.

11. Alayın

	fî	kıyye	Tutarı
Bulgur	20	40	guruş/para
Revgân-sade	220	4	20 guruş
Soğan	10	10	22 "
Tuz	8	6	2.5 "
Nohud	20	10'5	48 para
Gış	42	95	5,5 para
Hatab/odun	120 çeki	2	95 guruş
			6 guruş

⁶² Mudurnu Şr. Sc. D. 1469 Syf. 34

⁶³ Mudurnu Şr. Sc. D. 1469 Syf. 42

Sığır		45	93	104 ?
Samân	3	468 çit		27,5 guruş
Nân-	-	319		95
Araba	-	18 aded		216

Arabaların 12 saatlik kirası 12 para olarak belirlenmiş ve bu arabalar için 216 para ödenmiştir.

İznik üzerinden Anadolu'ya geçen birliklerin bazıları tekrar merkeze dönmüşler, bu geçişlerinde de kaza halkı yine her türlü hizmeti kendilerine yapmıştır.⁶⁴

Osmanlı İmparatorluğu'nun Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa ile olan mücadelesi nihayet her iki tarafı da memnun etmeyen bir anlaşma ile sonuçlanmış ve bu sonuç, her kaza gibi Mudurnu'ya bir fermanla duyurulmuştur. Adigeçen fermanında özetle şöyle denilmektedir;⁶⁵

Vezirim el-Hac Mehmed Ali Paşa ve oğlu İbrahim Paşa mülkûhaneme müracaat ederek himayelerini talep etmişlerdir. Mülkûhanemden Erzen, Mısır ve Girit Eyaletleri Vezirim Mehmed Ali Paşa'nın uhdesine verilmiş, kendisi ayrıca Mir Hacılık ve Ceride Başkanlığı ile taltif edilmiştir. Yine Şam, Trablusgarbşam, Sayda, Sefer, Kudüs ve Nablûs Eyaletleri ile Kudüs ve Trablusgarb Sancaklarının yönetimi kendisine bırakılmıştır. Mekke-i Mükerreme'nin ileri gelen sancakları yönetimi ile mukattası Mehmed Ali'nin oğlu İbrahim Paşa'ya bırakılmıştır. Ne varki sonuç, tarafları özellikle de Mehmed Ali Paşa'nın oğlunu tatmin etmiş olacak ki; 29 Rebiyü'l-ahir 1248/ 2 Nisan 1832-1833 tarihli fermanla durum yeniden değerlendirilmiş ve mevcutlara ilave olarak ...mukata'at hazinesinden mazbut olan Adana eyaletlerinin muhassıllık vechiyle İbrahim Paşa'nın uhdesine... verilmiştir.⁶⁶ Geçici de olsa Mısır sorununun çözümlenmesi II. Mahmud'a, Ortadoğu'da çıbanbaşı oluşturan ve kronikleşen Vehhabi' İsyanlarının kontrolünde Mehmet Ali' Paşa'nın gücünü kullanma imkanını vermiştir.

⁶⁴ Mudurnu Şr.Sc. D.1469 Syf.49

⁶⁵ Mudurnu Şr.Sc. D.1469 Syf.51

⁶⁶ Mudurnu Şr. Sc. D 1469 yf.52

* Suudi Arabistan'ın resmi mezhebi olan Vehhabilik, Abdülvehhab adlı bir Arap şeyhinin ortaya koyduğu bir doktrindir. Şeyh, Osmanlı Halifesini kafir ilan etmiş, İslamın bütün medeni gelişmelerine karşı çıkarak, görkemli binaları ile birlikte tarihi mezarları bile tahrip ettirmiştir.

Suudi ailesinin dip dedesi olan Deriyye emiri Muhammed Bin Suud, Abdülvehhab'ın fikirlerini benimseyerek isyan etmiş ve Necid bölgesinden Kerbela'ya kadar olan coğrafyaya hakim olmuştur. Buralarda yaşayan Sünni ve Şii ulemanın kellesinsmiştir.

Yerine geçen oğlu Abdülaziz bin Suud ile oğlu Suud bin Abdülaziz de vahşetleri sürdürmüş ve Vehhabi olmayanlara Haccı yasaklamış; Peygamberimiz'in, Hz. Ebubekir'in, Hz. Ali'nin doğup yaşadıkları evleri ve bütün "Sahabe" mezarlarını tahrip ederek bir yandan İslamın hafızasını silmeye diğer yandanda Kerbela'daki Şii'ler ile Taif'te Sünni halkı kılıçtan geçirerek halkı yıldırıma çalışmışlardır. Suud bin Abdülaziz'in ölümüyle yerine oğlu Abdullah bin Suud geçtiğinde, Osmanlı Mısır'dan asker sevk etmiş ve Abdullah'ı yakalayarak 1820'de İstanbul'da idam etmişse de Vehhabiliği bitirememiştir.

Sonuç

II. Mahmud Dönemi'nde Mu d u r n u kazası, Tuzcuoğlu Memiş isyanının bastırılmasında, Anapa ve Tuna kalelerinin tamiratında, Asakir-i Mansure-i Muhammediye'nin kurulmasında, Redif Taburu'nun kurulmasında ve Mehmet Ali Paşa isyanının bastırılmasında nakdi ve aynî yardımlarda bulunmuştur.

Asker verme ve nakit yardımı Yunan, Sırp ve Mısır İsyancıları sırasında yoğunlaşmış ve rakamsal değerleri de hızla artmıştır. Bu dönemde askere alınacak gençler, ad çekme sureti ile belirlenmekte, hazırlanan listelerde gencin künyesiyle birlikte ayırt edici özellikleri de tespit edilmektedir. Askere alma sırasında sayıları az da olsa asker kaçakları türemiş, devlet bunları şiddetle takip ederek cezalandırmış, savaş sıralarında yaralananlara karşı ise son derece müşfik davranılmıştır. Savaşta yaralanan gazilere, bir yandan emekli maaşı bağlanarak gelecekleri güvence altına alınmış, diğer yandan da sosyal statülerine saygınlık kazandıracak girişimlerde bulunulmuştur. Mudurnu, her zaman merkezden Anadolu'ya veya Anadolu'dan merkeze yapılan asker sevkiyatına ev sahipliği apmış, hizmet ve lojistik destek vermiştir. Özellikle Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın İsyancı sırasında İznik'ten hareket edip, Konya üzerinden Suriye'ye intikal eden Asakir-i Mansure-i Muhammediye alaylarına bu destek, çok daha yoğun olmuştur.